

економіки на період до 2026 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2024 р. № 320-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.03.2025).

6. Кривицький Ю. В. Штучний інтелект як інструмент правової реформи: потенціал, тенденції та перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 90–101.

7. Радутний О. Е. Штучний інтелект, інформаційна безпека та законотворчий процес (кримінально-правовий аспект). *Інформація і право*. 2018. № 1(24). С. 149–158.

8. Погореленко А. К. Штучний інтелект: сутність, аналіз застосування, перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Економічні науки. 2018. Вип. 32. С. 22–27. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/405/401> (дата звернення: 28.03.2025).

ВПЛИВ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Оніщик Ю. В.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри приватного та публічного права
Київського національного університету технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

Рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) є одним із спеціальних правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на правотворчу діяльність в Україні.

Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачено заходи загального характеру, які спрямовані на усунення зазначеної в рішенні ЄСПЛ системної проблеми та її першопричини, зокрема: внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування, внесення змін до адміністративної практики, забезпечення юридичної експертизи законопроектів. Щокварталу Орган представництва готує та надсилає до Кабінету Міністрів України подання щодо вжиття заходів загального характеру. Одночасно з поданням Орган представництва готує та надсилає до Апарату Верховної Ради України пропозиції для врахування під час підготовки законопроектів. Центральні органи виконавчої влади забезпечують в межах своєї компетенції видання

відомчих актів на виконання заходів загального характеру та вносять до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо прийняття нових, скасування чинних нормативно-правових актів або внесення до них змін. Кабінет Міністрів України видає в межах своєї компетенції акти на виконання заходів загального характеру та вносить у порядку законодавчої ініціативи до Верховної Ради України законопроекти щодо прийняття нових, скасування чинних законів або внесення до них змін. Крім цього, Орган представництва має здійснювати експертизу та перевірку чинних законів і підзаконних актів на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці ЄСПЛ [1].

Вплив практики ЄСПЛ на правотворчу діяльність в Україні може мати наслідком видання нових норм національного права або зміну окремих норм національного права, або скасування окремих норм національного права. Зоною відповідальності України є імплементація у національне законодавство міжнародних стандартів прав людини, механізм їх реалізації та своєчасні і ефективні засоби захисту. По суті має відбутися не механічна комплікація, а правова дифузія норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, норм конституційного, іншого галузевого національного права та судової практики ЄСПЛ. Вади цього процесу стають причиною «ви року» державі-відповідачу у конкретному кейсі. Загалом існують такі інструменти впливу ЄСПЛ на правотворчу діяльність в Україні: 1) стимулювання зміни, скасування чи прийняття законодавства у відповідності до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та додаткових протоколів (доктринальний рівень); 2) сигналізування про недоліки існуючого законодавства у конкретних рішеннях (індивідуальний рівень); 3) винесення «плотних рішень», пов'язаних із проблемою якості законодавства (системний рівень); 4) використання правових позицій ЄСПЛ та положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод для експертизи національного законодавства (експертний рівень) [2, с. 238–239].

До типових проблем, які призвели останніми роками до констатації порушень Україною положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і пов'язані зі сферою законодавства, слід віднести такі: відсутність передбаченого законодавством ефективного механізму юридичного захисту у зв'язку зі скаргами на ненадання належної медичної допомоги, неналежні умови тримання під вартою, надмірну тривалість проваджень; недоліки законодавства, які призводять до незаконного втручання у право на мирне володіння майном; недоліки законодавства, внаслідок чого непропорційність стягнення вчиненому правопорушенню призвела до порушення справедливого балансу між загальним суспільним інтересом та захистом права власності приватних осіб; відсутність

закріпленого у законодавстві права засуджених до довічного позбавлення волі осіб на пом'якшення покарання або звільнення від його відбування; декларативний підхід до зміни або прийняття нових нормативно-правових актів; ухвалення Верховною Радою України лише частини необхідних законодавчих актів на виконання першої пілоотної постанови ЄСПЛ проти України, що суттєво не вплинуло на загальну негативну ситуацію, пов'язану з виконанням рішень національних судових органів; наявність в законодавчих актах нормативно-правових приписів, що по-різному і без достатнього ступеня конкретизації визначають роль практики ЄСПЛ в діяльності судових і правоохоронних органів України; відсутність на законодавчому рівні юридичного механізму притягнення до відповідальності осіб, дії та рішення яких призвели до порушення конвенційних прав і свобод; ухвалення на виконання постанов ЄСПЛ законодавчого акта, що мав на меті відновлення правового статусу лише конкретних адресатів; повне або часткове ігнорування правових позицій ЄСПЛ, який у своїх постановах неодноразово наголошував на необхідності прийняття конкретних законодавчих актів на національному рівні [2, с. 238; 3, с. 24–25].

Незважаючи на існуючі проблеми, пов'язані з виконанням рішень ЄСПЛ, дія практики ЄСПЛ все ж має суттєвий вплив на правотворчу діяльність в Україні, свідченням чого є такі результати діяльності компетентних суб'єктів: 1) суб'єкти законодавчої ініціативи офіційно декларують намір врахувати правові позиції ЄСПЛ через розробку законопроектів та подання їх на розгляд Верховній Раді України; 2) Верховна Рада України точно відтворює правову позицію ЄСПЛ при внесенні змін до нормативно-правових актів; 3) законодавець частково враховує правову позицію ЄСПЛ та вносить зміни до нормативно-правового акта, не змінюючи його загальної концепції; 4) враховуючи правову позицію ЄСПЛ, Верховна Рада України приймає новий законодавчий акт [3, с. 24–25; 4, с. 11].

Завдяки приписам ЄСПЛ у нормативно-правових актах прийняті норми, які зобов'язують органи публічної влади враховувати практику ЄСПЛ, з урахуванням якої здійснюється вплив на правотворчу діяльність в Україні шляхом прийняття нових, зміну або скасування окремих норм національного законодавства суб'єктами правотворчої діяльності. Тому практика ЄСПЛ має вагомe значення для правотворчої діяльності в Україні.

Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 29.03.2025).

2. Дуфенюк О. Вплив ЄСПЛ на формування наднаціональної та національної парадигми прав людини (Український контекст). *Ideology and politics journal*. 2021. № 1 (17). С. 232–250.

3. Завгородній В. А. Практика Європейського суду з прав людини та її вплив на юридичну діяльність в Україні (теоретико-правовий аналіз): автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Дніпро, 2021. 42 с.

4. Завгородній В. А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на законодавство України. *National law journal: theory and practice*. 2016. № 12. С. 8–12.

РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ НАУКОВО-КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ З ПИТАНЬ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

Пирожков С. І.

*доктор економічних наук, професор,
академік Національної академії наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
віцепрезидент Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. закріпив універсальні базові правила нормотворчості, а також визначив коло суб'єктів, які долучаються через різноманітні механізми до участі у правотворчому процесі. Одним із таких суб'єктів є Національна академія наук України.

Реалізація завдань Закону України «Про правотворчу діяльність» потребує належного науково-правового супроводу правотворчої діяльності. Особливо це стосується наукового прогнозування та наукової експертизи. Зокрема, з метою реалізації принципу наукового забезпечення правотворчої діяльності Законом України «Про правотворчу діяльність» (стаття 22) передбачено підготовку Наукової концепції розвитку законодавства України. Розробка Наукової концепції здійснюється один раз на п'ять років Національною академією наук України та має забезпечити системне прогнозування розвитку законодавства України, його окремих сфер, галузей та напрямів. Закони та підзаконні нормативно-правові акти мають бути гармонізовані між собою і в комплексі створювати сприятливе нормативно-правове поле для суспільної діяльності у різних сферах.